

boca vina omotanih u koru drveta, od kojih Zbirka posjeduje jedan primjerak. Predstavljani su i ostali predmeti i dokumenti koje vezujemo za kulturu pijenja – dozvole za pečenje rakije, zanimljive ambalaže za vino i sl.

Igor Jovanović

**Međunarodni skup *Baština odozdo: kritički pristupi i nove prakse*,
Pula, 18. – 19. listopada 2019.**

U sklopu Dana arhitekture u Istri, u Domu antifašista u Puli je 18. i 19. listopada 2019. održan međunarodni skup *Baština odozdo: kritički pristupi i nove prakse*. Skup je bio prvoga dana organiziran u tri sesije, a 19. listopada odrađena je tura po Vodnjanu u sklopu koje su pomnije proučeni (po)ratni grafiti.

Prvo je predavanje održao Eric Ušić, doktorand sa Sveučilišta u Ljubljani, a tema je bila „Zidovi pamte: grafiti iz Drugog svjetskog rata i poraća u Istri“. Na zidovima diljem Istre mnogi se projugoslavenski dvojezični grafiti mogu pronaći i čitati više od sedamdeset godina nakon njihova ispisivanja. Nastajali su tijekom Drugoga svjetskog rata i neposrednoga poraća, dok je većina „preživjelih“ grafita ispisivana 1946., prilikom dolaska Međusavničke komisije za razgraničenje. (Po)ratni grafiti kreiraju specifičan historijski, politički i simbolički krajolik, svojevrsan „otvoreni arhiv“ i krajobraz sjećanja, dok su sami natpisi izloženi predvidljivim i nepredvidljivim utjecajima i promjenama te su, naposljetku, podložni nestajanju. Pored historijske pozadine izlaganje se je fokusiralo na postojeće grafite i vizualiziranje, analiziranje i prezentiranje podataka prikupljenih dosadašnjim vizualno-etnografskim radom.

Slijedio je Črtomir Lorber, također doktorand sa Sveučilišta u Ljubljani, s temom „Rudarska kolonija Raša: između nauke o baštini i lokalne baštinske prakse“. Autor je prezentirao opću povijest Raše i njezine urbanističke karakteristike, definirao ulogu arheologije u istraživanju takve baštine, kao i značenje Raše u dvama kontekstima. Prvi je kontekst fašističke kolonizacije, pri čemu je predstavio kontekst šire regije Istre, Posočja i Trsta. Drugi kontekst je industrijalizacija širega područja, u čijem su fokusu Ljubljana i Maribor, odnosno rane industrijske kolonije u tim gradovima. Intencija je

pokazati da interdisciplinarni pristup – uključujući arheologiju, arhitekturu, povijest umjetnosti i urbanizma – može olakšati naše razumijevanje „teške baštine“. Konačno, takav pristup potiče promišljanje o načinima i metodama kojima znanstveni pristup može pronaći partnera u lokalnim zajednicama. Udruga Raša dobar je primjer prepoznavanja značenja baštine od strane lokalne zajednice prije znanstvenih institucija i galvaniziranja znanstvenoga rada u svrhu ostvarivanja lokalnih interesa, istaknuo je Lorber.

„Zaboravljena baština: drveni oltari u Istri – četiri godine poslije“ bio je naslov predavanja Vlaste Zajec, više znanstvene savjetnice s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu. Osnovni je cilj projekta Zaboravljena baština: drveni oltari u Istri na pristupačan način podijeliti specijalistička (povijesnumjetnička i restauratorska) znanja s lokalnom zajednicom kao primarnim čuvarom te baštine. Tako želimo potaknuti njezino primjereno čuvanje i obnavljanje te osvijestiti njezinu važnost u formiranju lokalnoga i regionalnoga identiteta. Uz predstavljanje projekta, razmotreno je u kojoj su mjeri ostvareni njegovi zacrtani ciljevi te koje su glavne poteškoće u njegovu provođenju.

U izlaganju Sagite Mirjam Sunare, docentice s Odsjeka za konzervaciju-restauraciju Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu, „Kad željezo progovori: istraživanje i očuvanje Parka skulptura Željezare Sisak“ predstavljeni su rezultati rada toga odsjeka, koji od 2012. istražuje povijest skulptura, dokumentira njihovo stanje i provodi zaštitne radove na njima. Osobit je naglasak stavljen na prikupljanje podataka metodom intervjua s umjetnicima – sudionicima kolonije.

Nakon predavanja krenula je kratka diskusija nakon koje je prikazan dokumentarni film *Vrijeme nije pomoglo* redatelja Dragana Đokića i producentice Sagite Mirjam Sunare. Film pruža uvid u posebnu problematiku skulpture Vrata, koju je Branko Ružić izradio u Koloniji likovnih umjetnika Željezara Sisak 1984. godine. Pričom o Vratima film govori o istraživanjima koja prethode konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na skulpturama na otvorenome. Film je sniman u Zagrebu, Sisku, Slavanskom Brodu i Splitu.

Drugu sesiju otvorio je Rui Gomes Coelho s Instituta Joukowsky za arheologiju i stari vijek Sveučilišta Brown iz Providencea u Sjedinjenim Američkim Državama izlaganjem „Arheologija i pojam političke zajednice“. On dovodi u pitanje identitetsku konceptualizaciju zajednice, kojom se zamagljuje unutarnja složenost toga pojma u idealiziranu, jasno ograničenu

društvenu skupinu. Suradnja predstavlja napor prožet kontradikcijama i sukobima kao sastavnim dijelovima života u zajednici. U prezentaciji su razmotrena dva nova arheološka projekta na portugalsko-španjolskoj granici kao studije slučaja usredotočene na tragove otpora i gerilskoga ratovanja protiv diktatura 20. stoljeća. Ti se projekti pojavljuju u kombinaciji s mobilizacijom ruralnih zajednica za prepoznavanje prošlih i trenutnih nepravdi i nadahnjuju suvremene oblike otpora, primjerice one vezane za humanitarnu krizu u pograničnim zemljama Europske unije. U tom smislu svi pripadamo onome što u kontekstu ovoga izlaganja nazivamo političkom zajednicom, istaknuo je Coelho.

Unatoč činjenici da je pojam „jugoslavenske arheologije“ izbljedio kolapsom zajedničke države 1991., ostaje činjenica da je u svim današnjim nacionalnim arheologijama razvijenim u državama sljednicama „jugoslavenska arheologija“ ostavila snažne tragove te da predstavlja dodanu vrijednost i važnu komponentu u njihovu razvoju, ustvrdio je Predrag Novaković s Odjela za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani na uvodu u svoje predavanje „Kako misliti jugoslavensku arheologiju“. Bez obzira na zajednički ili preklapajući administrativni i infrastrukturni okvir discipline, slično zakonodavstvo, obrazovni sustav, intenzivnu suradnju, mobilnost znanstvenika itd., diskutanti su „jugoslavensku arheologiju“ smatrali u najboljem slučaju jedinstvenim skupom nacionalnih arheologija, a ne jednom zajedničkom arheologijom. Da bismo razumjeli što se dogodilo u ova tri desetljeća i što predstavlja baštinu „jugoslavenske arheologije“, potrebno je razmotriti mnoštvo neraskidivo isprepletenih razloga o kojima je Novaković govorio u predavanju.

Treću sesiju otvorio je Luka Skansi, izvanredni profesor s Politehničkoga sveučilišta u Milanu temom „Percepcijske igre Zdenka Sile“. U kontekstu prakse projektiranja i izgradnje spomenika posvećenih narodno-oslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji, karijera Zdenka Sile poprilično je plodna, ali i djelomično periferna. Slovensko-češki arhitekt, koji je cijeli život djelovao u sklopu Urbanističkoga instituta u Rijeci, autor je nekolicine vrlo zanimljivih prostornih spomeničkih postava, među kojima neke izrađuje u suradnji sa Zdenkom Kolaciom. Posebno mjesto u Silinu opusu zauzima paradigmatički Spomenik dvadesetšestorici smrznutih partizana na Matić poljani. U izlaganju autor nastoji osvijetliti posebnosti projekata Zdenka Sile, njegovu prostornu senzibilnost i odnose koje je stvarao između pej-

zaža, artefakata i posjetilaca, tema koje će se kontekstualizirati u projektnoj praksi 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća.

Slijedili su Sanja Horvatinčić, poslijedoktorandica s Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu i Emil Jurcan, doktorand sa Sveučilišta u Ljubljani s temom „Baština odozdo: Drežnica. Tragovi i sjećanja 1941. – 1945.“. U izlaganju su predstavili metode i rezultate terenskih istraživanja provedenih na širem drežničkom području kasnih 60-ih i početkom 70-ih godina 20. stoljeća te ih doveli u vezu s razvojem metodologije na projektu Baština odozdo. Predstavili su preliminarne rezultate recentnih terenskih istraživanja, kao i buduće istraživačke i konzervatorske pristupe spomeničkim obilježjima i originalnim materijalnim ostacima. Budući da kulturnoj praksi pristupaju kao emancipatornoj praksi koja nastaje za i od strane suvremenih lokalnih zajednica, ukazali su na značaj dosadašnje suradnje s Drežničanima i potencijal razvoja šire mreže aktera koja ovu baštinu iz različitih razloga prepoznaje kao relevantnu u suvremenom društveno-političkom kontekstu.

Treću sesiju zatvorio je profesor povijesti Igor Jovanović s temom „Metoda *oral history* i mjesta sjećanja: slučaj Brgudca u Istri“. U izlaganju je obrađena tema partizanskih bolnica na primjeru Brgudca i svjedočenja Nade Brajković. Naime, unatoč tome što je selo Brgudac bilo centar anti-fašističkoga otpora u Istri, važni lokaliteti kao što je partizanska bolnica ili tiskara *Glasa Istre* nikada nisu bili obilježeni spomen-pločama. Štoviše, njihove točne lokacije i dalje nisu poznate. Kroz izlaganje su postavljena sljedeća pitanja: koji je razlog neobilježavanju i kakva je sudbina važnih mjesta sjećanja koja odlaze u nepovratni zaborav? Može li nam metoda usmene povijesti još uvijek pomoći da posložimo mozaik i pronađemo ta mjesta, saznamo kako su funkcionirala i u čemu je njihov značaj? Koje metode ostalih znanosti, kao što pokazuje projekt Baština odozdo: Drežnica. Tragovi i sjećanja 1941. – 1945., možemo implementirati na istarsko područje?

Vođena tura Vodnjanom održana 19. listopada zamišljena je kao informativna šetnja tijekom koje se je govorilo o povijesnoj pozadini i razlozima nastanka grafita, o njihovim karakteristikama i funkcijama te o njihovim značenjima i značaju, kako u (po)ratnom tako i u suvremenom kontekstu.

Igor Jovanović